
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 657.1:004

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.24>

Гавриленко Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2043-391>

Havrilenko Nataliia

National University of Shipbuilding

ПОДАТКОВА ЛОГІСТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІСКАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

TAX LOGISTICS IN THE STATE FISCAL MANAGEMENT SYSTEM

У статті розглянуто роль податкової логістики в системі управління податковими відносинами. Розширено межі традиційного розуміння податкової логістики, яка застосовується на мікрорівні. Податкову логістику визначено як діяльність, яка полягає в здійсненні управління податковими ресурсами держави відповідно до державного і бюджетного устрою. Реалізація фіскальної логістики здійснюється в системі фіскального менеджменту держави. На прикладі ієрархії управління податковими відносинами показано формування податкової логістики з мікрорівня до рівня філософського осмислення значущості податків у сучасному суспільстві. Сфера її впливу може охоплювати як всю систему обігу податків, так і безпосередньо, регіональний рівень, на якому ефективність її використання буде значно вищою, а це суттєвим чином підвищить мультиплікаційний ефект, який сприятиме підвищенню конкурентоздатності регіонів.

Ключові слова: податки, податкова логістика, податковий менеджмент, бюджет, податковедення, податкове право, бюджетний устрій, податкові потоки.

The article examines the role of tax logistics in the system of managing tax relations. The boundaries of the traditional understanding of tax logistics, which is applied at the micro level, have been expanded. Tax logistics is defined as an activity that consists in managing the state's tax resources in accordance with the state and budget system. Implementation of fiscal logistics is carried out in the system of fiscal management of the state. The formation of tax logistics from the micro level to the level of philosophical understanding of the importance of taxes in modern society is shown on the example of the hierarchy of tax relations management. The traditional interpretation of the term "logistics" shows that this sphere of economic activity, the subject of which is the organization of a rational process of promoting goods from producers to consumers. Based on the use of the general scientific method of cognition-analogy, the transformation of this term into tax logistics, in our opinion, will mean that it is: the process of organizing the rational (optimal) movement of tax flows from taxpayers to the state. A broader interpretation of the term in relation to tax logistics, in our opinion, defines it as a process of planning, management and control over the movement of tax payments between the state, regions, districts, cities, districts within cities, villages, settlements and their associations. The subject area of tax logistics includes such stages of tax rights management as: delineation of fiscal flows between the state and territorial communities; formation of the tax potential of regions and, based on the use of the additivity property, the total fiscal potential of the state, etc. Establishing the optimal dependence between the volumes of economic activity, taxation and the formation of budget revenues is the basis of optimal tax regulation of the state's economy. Its sphere of influence can cover both the entire system of tax circulation and directly, at the regional level, where the efficiency of its use will be much higher, and this will significantly increase the multiplier effect, which will contribute to increasing the competitiveness of the regions.

Key words: axes, tax logistics, tax management, budget, taxation, tax law, budget structure, tax flows.

Постановка проблеми. В сучасній українській економіці податкове регулювання виступає одним із найбільш гнучких елементів у системі фінансового менеджменту держави. На даному етапі економічних перетворень на податкове регулювання покладена місія корегування бюджетної асиметрії, обумовленої наявністю проблеми бюджетно-податкового федералізму. В зв'язку з цим особливої актуальності набуває задача оптимізації податкових потоків на всіх державних рівнях. Цей сегмент фінансового регулювання по праву можна віднести до сфери податкової логістики, яка веде свої витoki з часів Візантійської і Римської імперії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія податків та податкового менеджменту досліджувалася упродовж багатьох років українськими вченими: Ю.Б. Івановим [1], А.І. Крисоватим і Г.В. Василевською [2], Н.В. Гавриленко [3–5], Л. Гришиною [11; 12], О. Дубовик [6] та інших науковців. Проблеми податкового адміністрування знайшли відображення в працях вітчизняних вчених. Р. Енса [7].

Проте, незважаючи на доволі широке освітлення проблемних питань податків та податковедення, взагалі не розглядається роль податкової логістики в системі управління податковими потоками

Формулювання цілей статті полягає в розширенні меж традиційного сприйняття податкової логістики.

Виклад основного матеріалу. Виникнення терміну «логістика» обумовлене появою науки логіка, родоначальником якої є Аристотель. В процесі еволюції логіки межі її застосування значно розширилися. Наука про закони і форми мислення закономірно виявила потреби в математичній аргументації можливих способів її доказів. Так виникли похідні від логіки напрямки розвитку – «logismos» – розрахунок, план, а в подальшому в економічний науковий оборот увійшов термін «logistika» – мистецтво практичного проведення розрахунків. Практика реалізації розрахунків призвела до необхідності введення відповідної посади – логістик, яка буквально трактується, як розрахунок. Історія свідчить, що в Давній Греції у четвертому столітті нараховувалося близько десяти логістиків, у обов'язки яких входило здійснення ефективного розподілу економічних ресурсів. Відомим є такий факт, що при дворі імператора були «логістики», зобов'язані здійснювати управління натуральними податками, вести їх облік і розподіл. Ця місія актуальна і на даний час в системі фінансового менеджменту будь-якої держави. Традиційне тлумачення терміну «логістика» показує, що ця сфера економічної діяльності, предмет якої полягає в організації раціонального процесу просування товарів від товаровиробників до споживачів.

На основі використання загальнонаукового методу пізнання-аналогії, трансформація цього терміну в податкову логістику, на нашу думку буде означати, що це: процес організації раціонального (оптимального) руху податкових потоків від платників податків до держави. Тобто, як видно з суті терміну, в ній простежується тісний зв'язок з податковим менеджментом. Так, на думку А. Крисоватого та А. Кізими, податковий менеджмент доцільно розглядати у трьох аспектах: як систему управління податками; як визначену категорію людей людей, соціальний прошарок тих, хто здійснює роботу з управління податками; як форму підприємництва, що стосується корпоративного і персонального податкового менеджменту [2].

Більш широке тлумачення терміну стосовно податкової логістики, на нашу думку визначає її як процес планування, управління і контролю за рухом податкових платежів між державою, регіонами, районами, містами, районами у містах, селами, селищами та їх об'єднаннями.

Таким чином, податкову логістику можна визначити як діяльність, яка полягає в здійсненні управління податковими ресурсами держави відповідно до державного і бюджетного устрою. Реалізація фінансової логістики здійснюється в системі фінансового менеджменту держави так, як відображено на рис. 1.

Сучасний етап розвитку теорії податків актуалізує методологічну компоненту в управлінні податковими правовідносинами, що зумовлює покладення на податковедення місію міждисциплінарної інтеграції, що унаочнює рис. 1. Так, з одного боку, податковедення знаходить свою реалізацію через систему податкового менеджменту держави, який має свій власний вектор управління податковими відносинами, а з іншого боку, податковедення є структурним компонентом науки фросології та відображає філософську концепцію побудови сучасної системи оподаткування. Цей напрямок дослідження знаходить свою реалізацію в синергічному підході, який має назву «філософія податків». В межах цього підходу досліджується глибинний сенс податків, їх історична спадщина, роль в системі економічних інтересів і цінностей усього суспільства, і, зокрема, української держави.

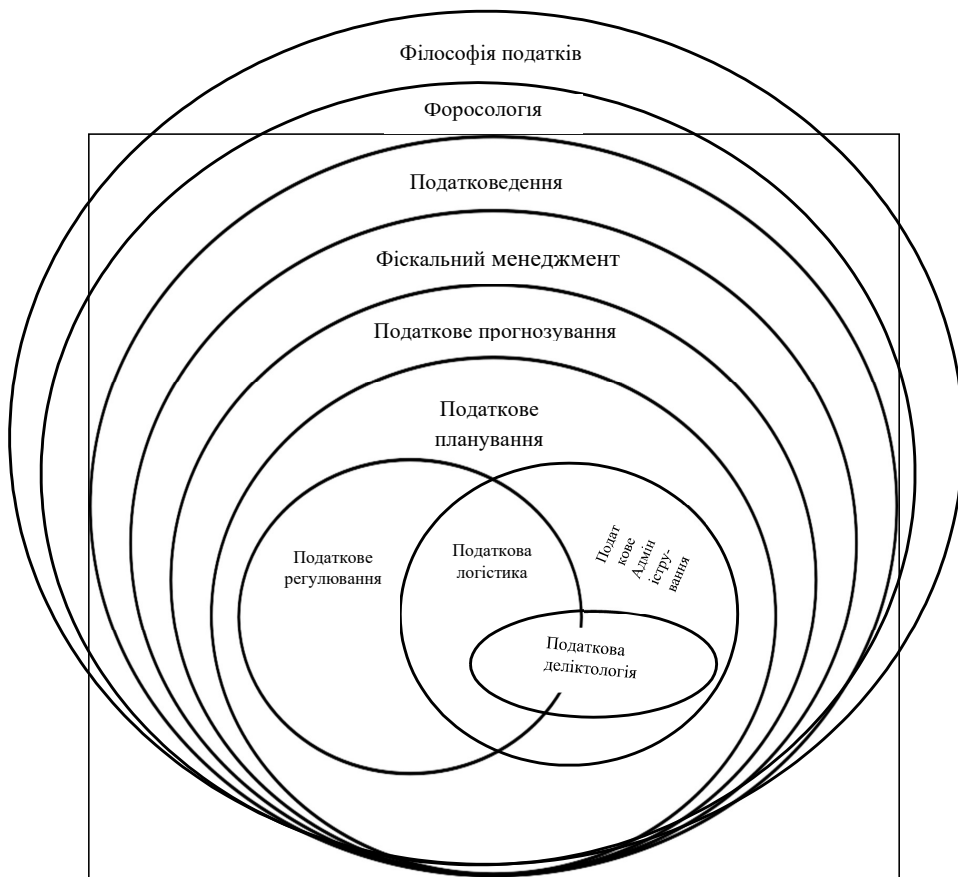

Рис. 1. Місце податкової логістики в управлінні податковою системою

Це – вершина в ієрархії управління податковою системою держави, яка деталізується на базі використання класичного методу дедукції. Наступний ступінь деталізації являє собою сукупність прикладних форм і способів управління процесом оподаткування.

Так, управління податковою системою бере свій початок з вибору податкової стратегії держави, яка знаходить реалізацію через податкове прогнозування. На цьому етапі виробляються стратегічні орієнтири розвитку податкової системи, формуються

концепції управління на всіх рівнях бюджетної системи, визначається податковий потенціал, створюється система показників-індикаторів прогнозу. На базі використання специфічних методів моделювання будуються прогнози надходжень податків і зборів у бюджетну систему держави та проводиться всебічний аналіз і оцінка реалістичності застосування прогнозу. Далі, на основі податкового прогнозування проводиться податкове планування. Процес податкового планування полягає в визначенні раціонального співвідношення обсягу податкових доходів, виходячи з наявності оперативних, тактичних і стратегічних задач.

Податкове планування покликане забезпечити коригування прогнозних показників з врахуванням поточних відхилень у податковому механізмі (тактичне правове регулювання ставок, видів податків, податкових пільг, податкового контингенту, розподілу податкових надходжень між рівнями бюджетної системи, податкових санкцій та інше), витратних бюджетних статей, спричинених непрямим впливом політичної ситуації в країні, соціальною, інвестиційною, зовнішньоекономічною політикою, форс-мажорними обставинами, які здійснюють свій безпосередній вплив на податкову політику держави. Так, військова агресія росії проти України викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати; призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. У таблиці 1 наведено вартість збитків від військових дій і потреби в їх фінансуванні. Виходячи із структурного рівня постановки і рішення задач, сфера податкового планування охоплює оперативний і тактичний рівень, тоді як податкове прогнозування забезпечує реалізацію стратегічних задач.

В свою чергу, система податкового планування та прогнозування знаходить реалізацію через систему податкового регулювання, яка визнана коригувати податкові потоки з метою забезпечення реалізації податкових зобов'язань з затверджених податкових планів і прогнозів. Податкове регулювання являє собою сукупність заходів непрямого впливу держави на розвиток господарської діяльності шляхом зміни ставки вилучення в бюджет за рахунок зниження або підвищення загального рівня оподаткування.

Таблиця 1

**Вартість збитків від військових дій і потреби в їх фінансуванні
станом на 24.02.2023 р. у млрд дол США**

Сектор	Пошкодження	Потреби
Житло громадян	50,4	68,6
Освіта і наука	4,4	10,7
Охорона здоров'я	2,5	16,4
Соціальний захист і засоби до існування	0,2	41,8
Культура і туризм	2,6	6,9
Енергетика і видобувні галузі	10,6	47,0
Транспорт	35,7	92,1
Телекомунікації і цифрові технології	1,6	4,5
Водопостачання і очищення води	2,2	7,1
Муніципальні послуги	2,4	5,7
Сільське господарство	8,7	29,7
Промисловість і торгівля	10,9	23,2
Іригація, управління водними ресурсами	0,4	8,9
.....
Всього	134,7	410,6

Джерело: складено автором за The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nation [10]

Встановлення оптимальної залежності між обсягами господарської діяльності, оподаткуванням і формуванням доходів бюджету і становить основу оптимального податкового регулювання економіки держави.

Однак, в цілях більш ефективної реалізації податкового регулювання використовується потенціал фіскального адміністрування, який сприяє більш повній, своєчасній мобілізації податкових доходів у бюджетну систему держави. На нашу думку, в більшій мірі сутність фіскального адміністрування, його межі впливу в системі управління податковими відносинами, відображає такий підхід, який трактує його як складовий елемент податкового менеджменту держави, визнаний ефективно забезпечити реалізацію податкового контролю. Повноваження щодо реалізації податкового адміністрування покладені на податкові та митні органи, які забезпечують мобілізацію до державного бюджету більше 90 відсотків податкових доходів. Таким чином, доволі справедливим є покладення на фіскальне адміністрування місії захисту фіскальних інтересів держави.

Повертаючись до традиційного трактування логістики як організації раціонального товароруху від виробника до споживача, фіскальна логістика також розширяє горизонти свого впливу. По аналогії з даним визначенням, фіскальна логістика призвана оптимізувати оборот податків між всіма рівнями бюджетної системи держави. В предметну сферу податкової логістики включаються такі етапи по управлінню податковими правами, як:

- розмежування фіскальних потоків між державою та територіальними громадами; формування податкового потенціалу регіонів і, на основі використання властивості адитивності, сумарного фіскального потенціалу держави;
- визначення бюджетного пріоритету на фінансовий рік за критерієм «перекладення податків» з метою збалансування фіскального тиску між юридичними і фізичними особами, встановлення оптимальних пропорцій при централізації і децентралізації фіскальних потоків;
- оптимізація фіскальних потоків від податкових преференцій, пільг у вигляді нульових, знижених ставок, податкових кредитів, податкового імунітету, інвестиційного податкового кредиту, знижок, вилучень з оподаткованої бази та інше;
- корегування показника заборгованості з податкових платежів; регулювання сфери малого бізнесу і сільського господарства через використання спеціальних податкових режимів;
- рух податкових надходжень за графою «податкові санкції» та ін.

Отже, управління цими динамічними показниками, що відображають рух фіскальних потоків, на нашу думку і становить відмінну особливість податкової логістики з позиції державного менеджменту.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що межі податкової логістики на рівні мікроекономіки і макроекономіки за своєю природою мають антагоністичний характер, що обумовлено наявністю полярно орієнтованих економічних інтересів держави і платника податків. Сфера її впливу може охоплювати як всю систему обігу податків, так і безпосередньо, регіональний рівень, на якому ефективність її використання буде значно вищою, а це суттєвим чином підвищить мультиплікаційний ефект, який сприятиме підвищенню конкурентоздатності регіонів.

Список використаних джерел:

1. Іванов Ю.Б. & Бережна Ю.В. Налоговая безопасность сущность и условия обеспечения. *Економика развития*. 2010. № 2-54. С. 9–11.
2. Крисоватий А.І., Василевська Г.В. Новітня парадигма преференційного оподаткування : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 260 с.
3. Гавриленко Н.В. Податкова система : навч. Посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2007. 328 с.

4. Гавриленко Н.В. Аналіз впливу податкового клімату на підприємницьку активність суб'єктів малого та середнього бізнесу. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект. Колективна монографія. *Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля. Кафедра обліку і аудиту*. Том 1. 2013. Дніпропетровськ : «Герда». С. 346–356.

5. Havrilenko N., Hryshchenko O., Kozitska N. Вплив цифрових трансформацій на зміст фіскального адміністрування. *Economy and Society*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1568>

6. Дубовик О., Гавриленко Н. Доцільність стимулювання малого та середнього бізнесу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 1. С. 15–17.

7. Enss, P. Tax Competition and Equalization with Asymmetric Regions. URL: <http://libra.msra.cn/Publication/5646995/tax-competition-and-equalization-withasymmetric-regions>

8. Гришина Л.О., Гавриленко Н.В., Гришина Н.В. Оцінка податкової ефективності програм підтримки малого і середнього бізнесу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 193–198.

9. Havrilenko N., Hryshchenko O., Kozitska N. Вплив цифрових трансформацій на зміст фіскального адміністрування. *Economy and Society*. 2022. №. 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1568>

10. Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomichni_naslidki.html#:~:text=Експерти%20Світового%20банку%20і%20Єврокомісії,доларів

References:

1. Ivanov Yu. B. & Berezna Yu. V. (2010) Nalogovaya bezopasnost: sushchnost i usloviya obezpecheniya [Tax security: essence and conditions of security]. *Development economics*, vol. (2-54), pp. 9–11. (in Ukrainian)

2. Krysovatyi A. I. (2013) Novitnia paradyhma preferentsijnoho opodatkuvannia [The latest paradigm of preferential tax]. Kyiv: Tsentr ushbovoi literatury. (in Ukrainian)

3. Havrylenko N. (2007) *Podatkova systema: navch. posib* [Tax system: textbook]. Lviv: Novyi Svit-2000. (in Ukrainian)

4. 4. Havrylenko N. V. (Eds.) (2013) Analiz vplyvu podatkovoho klimatu na pidpriemnytsku aktyvnist subiektiv maloho ta serednoho biznesu [Analysing the impact of the tax climate on the entrepreneurial activity of small and medium-sized businesses]. *Suchasnyi bukhhalterskyi oblik, analiz i audit: haluzevyi aspekt : kolektyvna monohrafiia*. Vol. 1, pp. 346–356. (in Ukrainian)

5. Havrilenko N., Hryshchenko O., Kozitska N. (2022) Vplyv tsyfrovyykh transformatsii na zmist fiskalnoho administruvannia [The influence of digital transformations on the content of fiscal administration]. *Economy and Society*, no. 41. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1568> (in Ukrainian)

6. Dubovyk O., Havrylenko, N. (2013) Dotsilnist stymuliuvannia maloho ta erednoho biznesu [Expediency of stimulating small and medium business]. *Економіка. Фінанси. Право*, vol. 1, pp. 15–17 (in Ukrainian)

7. Enss P. Tax Competition and Equalization with Asymmetric Regions. Available at: <http://libra.msra.cn/Publication/5646995/tax-competition-and-equalization-withasymmetric-regions>

8. Hryshyna L. O., Havrylenko N. V., Hryshyna N. V. (2014) Otsinka podatkovoi efektyvnosti proqram pidtrymky maloho i serednoho biznesu. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*, no. 25, pp. 193–198. (in Ukrainian)

9. Havrilenko N., Hryshchenko O., Kozitska N. (2022). Vplyv tsyfrovyykh transformatsii na zmist fiskalnoho administruvannia [The influence of digital transformations on the content of fiscal administration]. *Economy and Society*, no. 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1568> (in Ukrainian)

10. Bohdan T. Finansovo-ekonomichni naslidky viiny. Available at: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomichni_naslidki.html#:~:text=Експерти%20Світового%20банку%20і%20Єврокомісії,доларів